

УДК 378.663.015.3

**КОМУНІКАТИВНЕ ЛІДЕРСТВО ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОГО
ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА**

к. пед. наук, проф. Бондаренко В.В.

**COMMUNICATIVE LEADERSHIP AS A BASIS FOR THE FORMATION OF A
COMPETENT TEACHER-ENGINEER**

V. Bondarenko, Ph. D. (Ped.), Professor

Abstract. The article deals with one of the urgent problems of training engineers-teachers, competitive on the modern labor market. The author solves the problem of improving such training, by developing skills of communicative leadership as the foundation of professionalism of an engineer-teacher. In addition, the author isolates certain personal qualities of the engineer-teacher, without mastering of which such training is impossible.

One of the most demanded and professionally relevant competencies of future engineer educators is leadership as a set of personality traits that reflect the degree of purposeful creative, intellectual, communicative, emotional and volitional activity of the individual ready to change both the reality and himself. The society needs leaders and organizers with skills in team work, based on the ideas of humanism, capable of empathy, dialogue on an equal basis and on the basis of a person-oriented, partner-style interaction.

In defining leadership as a manifestation of a high level professional competence, it should be noted that among its system-forming components, the communicative competence rates first. Communicative competence includes the ability to communicate, exchange information, and the ability to establish productive relationships with participants in managerial discourse, to organize activities on a partnership basis in a dialogue mode.

The engineer-educator must be programmed for dialogue, all his intellectual activity must be reflective-creative. He must be able to simulate any spatial-temporal conditions, any process and structure in the system of educational and professional-production space.

Thus, considering the training of future teacher engineers as communicative leaders at technical universities of Ukraine, the author focuses on their formation as professionals and leaders in the dialogue system of higher vocational education through the development of such personal qualities as transcendence, empathy, tolerance, congruency, constructiveness, community , performance, and reflexivity.

Key words: engineer-teacher, leadership, communicative, leader, communicative competence, dialogue, subject, subjectivity.

КОМУНІКАТИВНЕ ЛІДЕРСТВО ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОГО ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА

к. пед. наук, проф. Бондаренко В.В.

Анотація. У статті розглянуто одну з нагальних проблем підготовки інженерів-педагогів, конкурентоздатних на сучасному ринку праці. Автор вирішує проблему удосконалення такої підготовки через формування навичок комунікативного лідерства як основи професіоналізму компетентного інженера-педагога. Окрім того, автор виокремлює певні особистісні якості інженера-педагога, без оволодіння якими така підготовка є неможливою.

Ключові слова: інженер-педагог, лідерство, комунікативний лідер, комунікативна компетентність, діалог, суб'єкт, суб'єктність.

КОММУНИКАТИВНОЕ ЛИДЕРСТВО КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНТНОГО ИНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА

к. пед. наук, проф. Бондаренко В.В.

Аннотация. В статье рассмотрена одна из актуальных проблем подготовки инженеро-педагогов, конкурентоспособных на современном рынке труда. Автор решает проблему усовершенствования такой подготовки посредством формирования навыков коммуникативного лидерства как основы профессионализма компетентного инженера-педагога. Кроме того, автор вычленяет определенные личностные качества инженера-педагога, без овладения которыми такая подготовка невозможна.

Ключевые слова: инженер-педагог, лидерство, коммуникативный лидер, коммуникативная компетентность, диалог, субъект, субъектность.

Постановка проблеми. Існує стійка й дуже популярна думка про те, що для хорошого життя в Україні необхідно підняти й активно розвивати її економіку. Ми вважаємо цей постулат принципово помилковим через те, що і благополуччя країни, і її економіка формуються в стінах навчальних закладів різних рівнів акредитації. Саме в стінах навчальних закладів готуються майбутні керівні кадри, а також ті, хто буде в подальшій професійній

діяльності готувати інженерів і професійних робітників для промисловості. Тільки від ефективності освітньої системи країни залежить її місце у світі, її конкурентоздатність на світовому ринку праці й добробут її громадян.

Завдання сучасної системи вищої технічної освіти України згідно з вимогами часу зазнали певних змін, які стосуються, у першу чергу, переорієнтації кінцевих результатів з підготовки до майбутньої професійної діяльності випускників ВНЗ. На перший план сьогодні вже вийшла не підготовка висококваліфікованого інженера, який досконало володіє набором фахових знань, а підготовка різносторонньо розвиненої конкурентоздатної на ринку праці особистості. Під різносторонньо розвиненою особистістю сучасного випускника вищого технічного навчального закладу ми розуміємо людину, яка, окрім інженерної підготовки, досконало володіє комунікативними й управлінськими, психолого-педагогічними й економічними, екологічними й етико-естетичними знаннями, навичками та уміннями. Сучасний інженер – це не «довідник» з точних наук чи «технар» з обмеженим колом інтересів і знань, це високоосвічена людина, яка в будь-якій ситуації здатна спілкуватись не лише на вузькопрофесійні, а й на будь-які загальнокультурні чи загальнолюдські теми. Але, щоб досягти такого результату, кожному викладачеві технічного ВНЗ потрібно відповідати вимогам аксіоми: високопрофесійного фахівця може підготувати тільки високопрофесійний фахівець. А високопрофесійний фахівець – це людина, яка не тільки досконало знає предмет, що викладає, яка може й уміє передати свої знання, донести їх до тих, кого вона навчає. І тут на перший план виступає одна з найголовніших проблем сучасної вищої технічної школи – проблема педагогічного спілкування викладача технічних дисциплін зі студентом [1, с. 18].

Реалізація розвитку сучасної системи вищої інженерно-педагогічної освіти можлива лише через системні знання, необхідні для вироблення цілісного, системного мислення про процеси розвитку науки та техніки, культури й економіки, історії й соціології, літератури, мистецтва тощо. Оволодіння цим енциклопедичним набором знань можливе на основі інтеграції гуманітарних, фундаментальних і технічних наук. Така жорстка вимога до підготовки інженерів-педагогів пов'язана, насамперед, з характером їхньої професійної діяльності: інженер-фахівець і викладач в одній особі [2, с. 23].

Сьогодні очевидно, що однією з найбільш затребуваних і професійно значущих компетенцій майбутніх інженерів-педагогів є лідерство як сукупність якостей особистості, які відображають ступінь цілеспрямованої творчої, інтелектуальної, комунікативної, емоційно-вольової активності суб'єкта, готового перетворювати дійсність і себе. Суспільству потрібні лідери й організатори, що володіють навичками роботи в команді, у

процесі управлінської діяльності спираються на ідеї гуманізму, здатні до емпатії, діалогу на рівних на основі особистісно-орієнтованого, партнерського стилю взаємодії.

Аналіз актуальних досліджень. На сьогодні поняття лідерство й лідер нарівні з поняттями суб'єктність і суб'єкт є провідними в науках, які вивчають людину й її мовну діяльність. Разом із тим, спеціальні дослідження та численні публікації (Б.Г. Ананьєв, К.А. Абульханова-Славская, Л.І. Божович, О.В. Брушлинський, Б.Ф. Ломов, О.М. Леонтьєв, Р.Л. Кричевський, В.Є. Михайличенко, Б.Д. Паригін, О.С. Пономарьов, О.Г. Романовський, В.І. Слободчиков, Б.Д. Эльконін, О.М. Яценко й ін.) не дають відповіді на головне методичне питання: чи можливо розвивати лідерські якості, чи вони носять природний характер й запрограмовані в людині на рівні генетики.

Під суб'єктом у гуманістичній філософії та психології традиційно закріплено значення особистісної якості особливого роду, що пов'язана з активністю людини, яка має явно виражену спрямованість на самовдосконалення (М. Альберт, Б.Г. Ананьєв, М. Мамардашвілі, А. Маслоу, М.Х. Мескон, Г. Оппорт, К. Роджерс, С.Л. Рубінштейн, Д.М. Узнадзе, М. Фуко та інші).

Виклад основного матеріалу. Сьогодні лідерство прийнято розглядати як:

- наявність певного набору якостей, властивих тим, хто успішно впливає на інших;
- процес несилового впливу в досягненні організацією або групою поставлених цілей;
- тип відносин управління, що будується за моделлю «партнер-партнер» [3].

Визначаючи лідерство як прояв високого рівня професійної компетентності слід зазначити, що серед її системоутворюючих компонентів на першому місці стоїть комунікативна компетентність. У комунікативну компетентність входить як саме вміння спілкуватися, обмінюватися інформацією, так і вміння налагоджувати продуктивні відносини з учасниками управлінського дискурсу, організовувати діяльність на партнерській основі в режимі діалогу.

Лідерство це інтеграційна характеристика особистості, що включає в себе в якості обов'язкового компонента комунікативну культуру, без оволодіння якою навряд чи можливо завоювати авторитет і посісти лідируюче становище в групі. Для розвитку лідерських якостей недостатньо підвищеної мотивації або працездатності, посидючості, ретельності й акуратності в навчальній діяльності. Майбутній лідер повинен, на наш погляд, мати яскраво виражений вербальний тип інтелекту. Лідер як особистість діалогічного типу мислення і сприйняття світу характеризується широтою пізнавальних інтересів, ерудованістю, досконало володіє мистецтвом управління словом, має багатий словниковий запас, має високу мовну культуру, має в цілому високорозвинуте абстрактне й логічне мислення [4].

Головними компонентами у структурі розумових здібностей майбутнього комунікативного лідера є:

- високий рівень просторово-часових (ситуативних) уявлень;
- швидкість реакції як прояв дієво-практичного інтелекту;
- креативність;
- вмотивованість на результат, воля до перемоги;
- інтровертованість як розвинене вміння спілкуватися з людьми;
- рефлексивність як здатність аналізувати свою та чужу мовну діяльність;
- готовність нести особисту відповідальність за прийняття рішень та їх наслідки [5].

Таким чином, у процесі роботи з майбутніми інженерами-педагогами необхідно враховувати не тільки рівень і структуру мотивації навчальної діяльності (знання, професія, диплом), але й їх творчий потенціал. Потреба в спілкуванні з метою пізнати себе та інших, потреба в досягненнях як ситуативних, так і спрямованих на майбутнє сприяє виникненню глибоких і стійких інтересів як до навчання, так й умовою успішного формування особистості діалогічного типу.

Сучасна вища освіта не може бути спрямована лише на формування певних знань і навичок з конкретної професії. Важливим психологічним моментом, який визначає успіх професійної освіти, є особистісна емоційна, мотиваційна готовність до отримання тієї чи іншої професії. Вибравши своєю майбутньою спеціальністю професійну освіту, студент усвідомлює, що йому належить працювати в системі «людина-людина».

Психологічні вимоги до професії інженера-педагога збігаються з вимогами до особистості, якій притаманний лідерський потенціал:

- висока активність суб'єкта, прагнення до паритетного спілкування;
- умінням легко вступати в контакт з незнайомими людьми;
- стійким хорошим ставленням до тих, з ким доводиться працювати;
- доброзичливість і чуйність;
- витримка та вміння стримувати емоції;
- здатність аналізувати поведінку оточуючих і свою власну, розуміти наміри інших людей, здатність розбиратися у взаєминах людей, уміння вирішувати розбіжності між ними, організовувати їх взаємодію;
- здатність впливати й керувати словом, мімікою, жестами, здатність знаходити спільну мову з різними людьми;
- уміння переконувати й надихати людей;
- акуратність, пунктуальність, зібраність;

- харизматичність;
- знання психології людей, толерантність, емпатія й ін.

Стати лідером, не володіючи яскраво вираженим даром слова, сформованою комунікативною компетенцією неможливо, тому формування інженера-педагога в якості майбутнього комунікативного лідера визначається системою роботи з формування діалогічної компетентності.

Особистість інженера-педагога в якості комунікативного лідера формується й розвивається в результаті впливу численних чинників, об'єктивних і суб'єктивних, природних і суспільних, внутрішніх і зовнішніх, незалежних і залежних від волі і свідомості людей, діючих стихійно або згідно з визначеними цілями. При цьому інженер-педагог апріорі не може бути пасивним спостерігачем педагогічного процесу. Прийнято вважати, що індивідом народжуються, особистістю стають, індивідуальність відстоюють, а лідерство завойовують інтелектуальною, вольовою, особистісною й комунікативною перевагою в групі.

Особистість інженера-педагога як комунікативного лідера проявляється в певних особистісних якостях, таких як:

- 1) трансцендентність як необхідність власного морального, естетичного, етичного, духовного збагачення не тільки для себе, але й для інших;*
- 2) емпатійність, або здатність співпереживати, співчувати, розуміти «мову» партнера по спілкуванню, вміння бачити проблему очима іншої людини і вміння прийняти та виправдати її позицію;*
- 3) толерантність як терпимість до інакомислення, «вживання» в чужу культуру;*
- 4) конгруентність, або досвід самопізнання, розуміння власних психічних процесів, вміння діяти відкрито, природно, вільно, не боячись власних помилок;*
- 5) конструктивність, неконфліктність, здатність і прагнення проникати в суть речей, вміння направляти руйнівну енергію на творчу;*
- 6) спільність, або сприйняття себе частиною соціуму, колективу на основі загальних цінностей і смислів, внутрішня спрямованість один до одного;*
- 7) рефлексивність, тобто досвід самоаналізу, самооцінки, самоконтролю, вміння тверезо й виважено сприймати ситуацію, чітко аналізувати інформацію, передбачити результат своїх дій, визнавати й прагнути виправляти помилки.*

Висновки. Інженер-педагог має бути запрограмованим на діалог, уся його інтелектуальна діяльність повинна носити рефлексивно-творчий характер. Він повинен уміти

моделювати будь-які просторово-часові умови, будь-який процес і структуру в системі освітнього та професійно-виробничого простору.

Таким чином, оскільки основою будь-якої освітньої системи є текстуальність, спільність, продуктивність, рефлексивність, розглядаючи підготовку майбутніх інженерів-педагогів у технічних ВНЗ України, ми акцентуємо увагу на становленні їх як професіоналів і лідерів у діалоговій системі вищої професійної освіти.

В якості перспективи подальших розвідок – діалогову систему освіти можна розглядати як стартову позицію для розвитку нових можливостей і співтворчості: від минулого через сьогодні в майбутнє і назад, бо знання в контексті гуманітарно-культурологічної концепції діалогізму набувають своєї значимості лише тоді, коли є рефлексивними, тобто відкривають перспективи виявлення варіантів з безлічі можливих рішень, що ставить людину перед проблемою вибору найбільш продуктивних з них, формуючи творчу активність, розвиваючи креативність, властиву лідеру.

Список літератури

1. Бондаренко В.В. Особливості педагогічного спілкування в умовах вищого технічного навчального закладу України // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі: Збірник наукових праць. – Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – Вип. 21, 2012. – С. 17 – 24.
2. Бондаренко В. В. Синергетичний ефект як основа формування конкурентоспроможного інженера-педагога // Науковий огляд. – №1 (22), 2016. – С.21 – 28
3. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Система социально-психологических явлений, связанных с выходом человека в лидеры и его отношением с членами группы / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров // Педагогический словарь: для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 176 с.
4. Мескон М. Х., Альберт М., Основы менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт: Пер с англ. – М. : «Дело», 1992. – 492 с.
5. Черкашина Т.Т. Формирование коммуникативного лидера: Метаметодика диалога : Монография / Т.Т. Черкашина – М. : Изд-во Московского гуманитарного университета, 2011. – 289 с.